

Een wereld in beweging

Recensie

Patrick Lateur, *Europa. Mythologisch continent in eeuwige beweging. Homeruslezing* (Amsterdam: Athenaeum, Polak & Van Genneep, 2019), 36 pp. ISBN 978-90-253-0997-8.

Jona Lendering, *Wahibre-em-achet en andere Grieken. Landverhuizers in de Oudheid* (Utrecht: Omniboek, 2019), 64 pp. ISBN 978-94-019-1580-9.

Twee boekjes, twee verschillende invalshoeken, een gelijklopend thema. Met *Europa. Mythologisch continent in eeuwige beweging* biedt de bekende Vlaamse literator Patrick Lateur aan de hand van zorgvuldig gekozen en bijzonder elegant vertaalde teksten een fijnzinnig essay over identiteit en anders-zijn, migratie en integratie, particularisme en kosmopolitisme in de Grieks-Romeinse oudheid. Als vanzelf vloeit zijn suggestieve betoog over in een bezinning over het huidige Europa – een continent dat meer dan ooit gekenmerkt wordt door globalisering, migratiedruk, multiculturaliteit en de spanning tussen nationalisme en de paneuropese droom. Niet toevallig wijdt de auteur het eerste hoofdstuk van zijn boekje aan het beeld dat de antieken van Europa ophingen. Daarbij gaat hij dieper in op de bekende mythe van Europa die door oppergod Zeus in de vorm van een imposante stier uit Klein-Azië werd weggerukt om op Kreta met hem de liefde te bedrijven. De gevolgtrekking die de auteur maakt geeft de lezer meteen voer tot nadenken: Europa, dat in andere verhalen uit latere tijden zo vaak als absolute tegenpool van het verdorven oosten zal worden opgevoerd is in feite uit Azië geboren. Een pendant hiervan vindt Lateur terug in het grootse relaas over de voorgeschiedenis van Rome, zoals we dat in het onvoltooide epos *Aeneis* van de ‘nationale’ dichter Vergilius terugvinden. Rome: een

stad die voorbestemd is om tot wereldrijk uit te groeien, zal worden gesticht door nazaten van Aeneas, een Trojaan, een ‘Aziaat’, die zijn platgebrande thuisstad ontvlucht en na vele omzwervingen terechtkomt in Latium. Daar gaat hij een huwelijk aan met Lavinia, de dochter van de lokale, Latijnse vorst. Meteen wordt er een merkwaardige overeenkomst afgesloten: de Trojanen mogen zich in Latium vestigen, maar moeten dan wel de taal, de zeden en de gewoonten van de lokale, Latijnse bevolking overnemen. Migratie en interculturaliteit maken dus de kern uit van de identiteit en het zelfbewustzijn van de oude Romeinen. En dat geeft opnieuw te denken. Ligt hier misschien de verklaring voor het feit dat de Romeinen ondanks occasionele oprispingen van xenofobie steeds wars zijn gebleken van bekrompen racisme en vreemde, onderworpen volken met relatief groot gemak als volwaardige medeburgers in hun rijk opnamen?

In zijn essay presenteert Lateur zich nadrukkelijk niet als een wetenschapper maar als een liefhebber en lezer van de Griekse en Latijnse literatuur. Heel anders is de insteek die Jona Lendering hanteert in zijn boekje *Wahibre-em-achet en andere Grieken. Landverhuizers in de Oudheid*. Daarin bespreekt de Nederlandse oudhistoricus en auteur voor het brede publiek diverse categorieën van antieke migranten: groepen of zelfs hele volken die migreren om oorlogsgeweld of hongersnood te ontvluchten, stedelingen die met het oog op handel of om andere redenen besluiten elders, vaak heel ver weg, een tweede thuis, een gloednieuwe kolonie te stichten, soldaten die steeds nieuwe militaire opdrachten in steeds andere gebieden te vervullen hebben en zich zo tot heuse antieke ‘globetrotters’ ontpoppen, en nomaden die door hun niet-sedentaire levenswijze weinig of geen sporen hebben achtergelaten. Bij elk van deze thema’s gaat Lendering uitvoerig in op de vraag wat we vandaag de dag precies weten en – vooral – wat we niet weten of althans niet met absolute zekerheid weten. Treffend beschrijft hij de typische werkomstandigheden van de hedendaagse *Altertumswissenschaftler*. Welk onderwerp die ook wil behandelen, steeds wordt hij of zij met een schrijnend gebrek aan informatie geconfronteerd, zelden of nooit volstaat het voorhanden bronnenmateriaal om een volledig of voldoende gedetailleerd verhaal te kunnen vertellen. Die oudheidkundige ziet zich dan ook verplicht om werkelijk alle soorten van informatiedragers zorgvuldig met elkaar te combineren – van teksten, inscripties en papyri tot archeologische resten en, sinds kort, ook isotopen- en DNA-onderzoek. Van die nieuwe, veelbelovende methoden maakt Lendering in zijn werkje gretig gebruik, al is hij niet te beroerd om toe te geven dat zij de verwachtingen die ze onvermijdelijk wekken voorlopig niet altijd inlossen. Vaak zetten zij traditionele visies op losse schroeven, zonder een adequaat alternatief te bieden. Maar hoeveel onzekerheden er ook blijven bestaan, een ding staat voor Lendering intussen wel vast:

---

de antieke mens was verrassend mobiel – veel mobieler dan tot nog toe op grond van meer traditionele werkwijzen en methoden werd aangenomen. De antieke wereld blijkt een wereld in beweging te zijn geweest – een conclusie die Lateur via een heel andere weg ook trekt. En wat voor de antieke wereld geldt, gaat al evenzeer op voor de wetenschap die haar in al haar facetten en op alle mogelijke manieren bestudeert: nog nooit is de oudheidkunde zo spannend, want zo vernieuwend geweest. Volgens Lendering verdient zij dan ook gerehabiliteerd te worden, uit de marge van het maffe academische wereldje te worden gehaald. Daar is de auteur met dit spannende, bijzonder lezenswaardige boekje alvast op voortreffelijke wijze in geslaagd.

Toon Van Houdt

Toon.VanHoudt@kuleuven.be

